

DVIG MOTIVACIJE UČEČIH SE

Učenje ima notranje in zunanje motivacijske vzvode. Uloviti moramo pravo razmerje med obema, pri čemer je ključno, kakšna so pričakovanja učiteljev, kako učencem postavljajo kratkoročne cilje in cilje obvladovanja. Slednje lahko dosežemo s formativnim spremljanjem, ki spreminja paradigmo našega izobraževanja, saj učenca bolj vključuje v načrtovanje samega učnega procesa. K dvigu motivacije lahko prispeva tudi interdisciplinarnost. Na značilnosti učnega okolja, ki povečujejo zanimanje za pouk, se da vplivati, hkrati pa je treba razmišljati o kontekstu tega okolja in kakšno vrednost ima znanje, ki ne sme biti instrumentalizirano na splošno, so sklenili na tretjem srečanju o izzivih prihodnosti vzgoje in izobraževanja.

»Potrebno je plastenje standardov znanja. Za tiste bolj sposobne šola ne sme postati čakalnica, za tiste manj sposobne pa ne mučilnica. Prav tako šola ne sme biti tovarna ali tekoči trak za proizvodnjo delavcev, ki bodo služili samo gospodarstvu, ampak mora ustvarjati tudi aktivne državljane,« je zatrdila **Tanja Taštanoska**, vodja Sektorja za kakovost in analize na Ministrstvu za izobraževanje, znanost in šport.

Kako povečati motivacijo učencev in dijakov? Mednarodne raziskave nam vztrajno kažejo, da nimajo preveč radi učenja: njihova motivacije je razmeroma nizka, zlasti v primerjavi z drugimi državami, in s starostjo celo pada. Posebej pri matematiki je motivacija za učenje povezana z dosežki, nam kaže raziskava TIMSS, prav tako se v osnovnih in srednjih šolah z leti vse manj radi učijo kemijo, fiziko in matematiko. Raziskavi PIRLS in PISA izrisujeta, da samo 29 odstotkov četrtošolcev zelo rado bere in da so srednješolci daleč pod povprečjem držav OECD pri tem, kako radi se učijo naravoslovje, je povzela **Tanja Taštanoska**.

Prihajajoča prenova kurikulumov se bo dotaknila tudi vidika motivacije, kako široko in globoko se bo to spremenilo, pa še ni jasno.

Jasna Rojc z Zavoda Republike Slovenije za šolstvo je predstavila pomembno orodje za dvig motivacije v gimnazijah: **interdisciplinarno povezovanje**. Prehod od multidisciplinarnosti, pri kateri lahko vsak predmet cilj doseže sam, k interdisciplinarnosti, pri kateri lahko skupen cilj predstavlja neločljiv preplet predmetnih ciljev – torej ga noben predmet zaradi njegove kompleksnosti ne more doseči sam –, za marsikoga v praksi predstavlja težavo. Med drugim zaradi tega, ker to zahteva drugačne načine dela in premik v procesu učenja za dijake in učence. Interdisciplinarni tematski skopi prinašajo možnost izvajanja najmanj treh predmetov v interdisciplinarni povezavi, z drugačnimi načini dela, kot so razprave, moderatorske tehnike, raziskovanje, oblike skupinskega dela.

Prav tako spodbujajo usvajanje znanja na višjih taksonomskih ravneh oziroma krepitev kompleksnih miselnih procesov in veščin. To možnost gimnazijski program omogoča v posebnem delu predmetnika in v okviru rednega pouka. Na šolah, ki so se zanj odločile, so zaživele zelo aktivne metode dela, pri njihovih dijakih pa je prišlo do razvoja veščin in kompetenc, ki so pri klasičnem načinu poučevanja nekoliko manj poudarjene. Prav tako pristop omogoča priložnosti učiteljem, in sicer za njihovo sodelovalno, inovativno in kreativno delo ter strokovno rast.

»Pokazalo se je, da prehod na drugačen način poučevanja in učenja ni samoumeven ter da se resnične spremembe zgodijo, ko dijaki niso vključeni samo v izvajanje, ampak tudi v načrtovanje in predlaganje izboljšav.« Ena večjih pasti je načrtovanje ciljev, zato si moramo zastavljati dosegljive. *»Na začetku je bilo veliko slabe volje, številni učitelji so želeli opustiti takšen način dela in se vrniti na starega, saj se pri tem porabi mnogo več časa kot pri klasičnem poučevanju. Pripravljeni moramo biti na pestrost dijakov – nekateri bodo nezainteresirani, drugi bodo imeli visoke ambicije, ne smemo pa zanemariti niti potrebnega 'zagonskega časa',«* je opisala Jasna Rojc. Interdisciplinarni pouk mnogim predstavlja novost, ki prinaša spremembe ustaljenega načina učenja: nekateri niso vajeni timskega dela, drugi niso vajeni samostojnega dela in pričakujejo učiteljeva navodila.

Kako se motivacija dijakov z interdisciplinarno zasnovanim poukom lahko izboljša? Najprej potrebujejo jasno predstavo o tem, kaj takšen pouk obsega, kakšne načine dela predvideva in katere cilje zasleduje, saj je motivacija večja, če je učenje osmišljeno. Osmišljenost je večja, če je dijak v procesu učenja aktiven, torej je vanj miselno vpet. Takrat prevzame odgovornost za učenje in posledično za znanje. Že na samem začetku procesa jih je treba seznaniti s kriteriji uspešnosti ter z njimi povezati načine in merila ocenjevanja. Pri takšnem bolj samostojnem delu včasih zaidejo in naredijo napako. To jim moramo predstaviti kot del procesa učenja in priložnost za izboljšavo. Izkušnje nas bogatijo in so temelj za uspešno prihodnost, zato je nujna temeljita in objektivna evalvacija opravljenega dela, tako z vidika procesov kot rezultatov.

Dr. **Ada Holcar Brunauer** z Zavoda za šolstvo je predstavila dvig motivacije učečih se skozi prizmo **formativnega spremljanja**, ki za razliko od ocenjevanja poteka kontinuirano in med samim učnim procesom in vključuje učence v njegovo sooblikovanje. Namenjeno je uporabi informacij o znanju učencev za načrtovanje nadaljnjih korakov učenja in poučevanja, vse z namenom izboljšanja. Učiteljeva vloga se tukaj spremeni, v središče učnega procesa pa je postavljen učenec. Ta skupaj z učiteljem oblikuje kriterije uspešnosti, vrednoti svoje delo in načrtuje svoj nadaljnji učni proces, dobiva kakovostne povratne informacije, ki mu sporočajo, kaj je dosegel in kaj mora še izboljšati. Vključen je še v vrstniško vrednotenje, kar pomeni, da si z vrstniki podajajo povratne informacije, se učijo drug od drugega, si pomagajo in zastavljajo vprašanja.

Ko učenci vedo, kaj se bodo učili, je njihova motivacija za učenje do 17-krat večja, ko v tem, kar se učijo, vidijo smisel, je njihova zavzetost 14-krat večja, ko si med sabo pomagajo, je njihova motivacija za učenje 4-krat večja, pravi dr. Russ Quaglia na podlagi raziskave iz 2016. Pozitivno lahko na njihovo motivacijo vplivajo še učitelji: ko jih podpirajo pri izboljševanju dosežkov, je njihova motivacija do 8-krat večja, ko jih slišijo in upoštevajo, pa 7-krat večja. To so na zavodu zaznali tudi v okviru projekta projekt **Glas učenca – most do učenja**. V njem so prisluhnili učiteljem, ki so jih opozorili, da za tovrstne nove pristope potrebujejo več časa pri pouku ter da je treba pridobiti (pre)veliko število ocen. Kot je naštel dr. **Ada Holcar Brunauer**, osmošolec letno pridobi najmanj 31 ocen, ni pa jasno, ali takšno veliko število res pripomore k njegovemu znanju. Tudi sama je opozorila na rezultate **Pise 2018**, pri čemer je najbolj zaskrbljujoča podpovprečna raven zaznavanja opore pri pouku slovenščine in pomanjkanje učiteljevega osebnega navdušenja pri njenem poučevanju.

Dr. **Alenka Gril**, vodja projekta CRP ***Spodbudno učno okolje za motivirano učenje in kakovostno znanje*** s Pedagoškega inštituta, je raziskovala, kakšno učno okolje v slovenski šoli prispeva k pozitivni motivaciji in dobremu znanju učencev. Omenila je, da se motivacija v primerjavi z drugimi državami znižuje po ciklih raziskav, medtem ko dosežki pri branju, matematiki in naravoslovju v osnovni šoli rastejo, kar po njenih besedah priča o razkoraku učne motivacije. Pri preučevanju odnosov med motivacijo, učnimi dosežki in učnim okoljem so ugotovili, da nanjo zelo vplivajo individualne značilnosti učencev. Njihove ozadenjske spremenljivke, kot so spol, socialno-ekonomski položaj (SES), jezik doma (migrantsko ozadje), so zato vključili v svoj model za preučevanje dejavnikov učne motivacije dosežkov v šolskem okolju.

Prišli so do ugotovitev, da so med osnovnimi šolami v 4. in 8. razredu majhne razlike v dosežkih pri matematiki in naravoslovju, in še te so pogojene s socialno-demografskimi dejavniki učencev. Šole so si sicer podobne v splošnih značilnostih, kar je spodbudno, saj to pomeni, da omogočajo usvojitev primerljivega znanja. Med njimi so majhne razlike v učni motivaciji za različne predmete, medtem ko so v srednjih šolah razlike v motivaciji za matematiko majhne, v naravoslovju pa velike. K razlikam v učni motivaciji med osnovnošolci veliko prispevajo značilnosti učnega okolja, socialno-demografske značilnosti učenca pa le malo. *»Šole in učitelji lahko v okviru pouka – s prilagajanjem načina poučevanja in aktivnega vključevanja vseh učencev – vplivajo na motivacijo in prek nje zmanjšujejo neenakosti v znanju med učenci, ki so posledica njihovih socialno-ekonomskih ozadij, ali pa jih celo okrepijo,«* je pojasnila dr. Gril.

Na zanimiv vidik izboljšanja matematičnega uspeha je opozorila **Mojca Suban**, pedagoška svetovalka za matematiko na Zavodu za šolstvo in koordinatorica Predmetne skupine za matematiko. Dosežki pri matematiki, ki smo jih beležili pri TIMS, so vrsto let stagnirali, nato pa so se med letoma 2011 in 2015 v 8. razredu zvišali za 11 točk. Vmes ni bilo velikih sistemskih sprememb, ampak so se spremenili učni načrti. Vanje so posebej zapisali sklop *matematični problemi in problemi z življenjskimi situacijami*, s katerim so matematiko bolj povezali z vsakdanjim življenjem, da bi otroci videli njeno uporabnost. Še vedno pa so deleži osmošolcev, ki jo imajo radi in se je radi učijo, res zelo majhni. Motivacija zanje se med četrtnim in osmim razredom zmanjša. Del vzroka je v tem, da postaja vedno težja in bolj abstraktna. *»Če se učenec nekje v tem procesu izgubi, potem zahtevnejših matematičnih vsebin ne more razumeti. Tu izgublja tudi motivacijo, vendarle pa so ti padci prehudi, preveliki.«*

Dr. **Igor Bijuklič** s Pedagoškega inštituta je na podlagi literature posvaril, da lahko vse bolj instrumentalno pojmovanje znanja in izobraževanja negativno vpliva na učno motivacijo in osmišljanje tako dolgotrajnega in zahtevnega procesa, kot je šolanje. *»Status izobraževanja se spreminja: iz humanističnega vse bolj vodi v produkcijo gospodarske rasti. Znanje in izobraževanje nimata več smisla sama po sebi, ampak samo v menjalnem razmerju, koliko nam lahko prineseta v delovnem gospodarskem pogledu,«* je dejal in se zavzel, da se ponovno osredotočimo in določimo temeljne namene izobraževanja. Nevarno je namreč, če jih lahko enkrat tako, drugič drugače določimo.

»Opraviti imamo z različnimi znanji, ki se jih ne da na enak način utemeljiti ali pa osmisliti. Zelo previdni moramo biti, ko poskušamo kontekstualizirati znanja, saj si znanja niso enaka. Matematika ni enaka zgodovini ali sociologiji. Istočasno se zgodovine ne da utemeljiti ali

osmisli na način neposredne uporabnosti. Ta na videz nima uporabnosti, ampak je njena uporabnost posredna,» je ponazoril dr. Bijuklič. Četudi njena uporabnost mogoče pride kasneje, je zelo pomembna pri javnem udejstvovanju bodočih odraslih, je dodal.

Kakšno vlogo ima motivacija pri učenju? Brez motivacije ni učenja, zato je ključna za šolski prostor prihodnosti. Je kompleksen, večdimenzionalen proces, ki začenja, usmerja in uresničuje učne cilje. Prav tako je ključna spremenljivka učenja: vpliva na čas učenja, načine učenja, kognitivne in metakognitivne procese med učenjem in funkcionalno razpoloženje učencev med učenjem, je osvetila prof. dr. **Mojca Juriševič** s Pedagoške fakultete Univerze v Ljubljani, ki je predstavila, **kako spodbuditi in krepiti motiviranost učencev za šolsko delo**. Pri tem se je oprla na štiri načela iz knjige *20 najpomembnejših psiholoških načel za poučevanje in učenje od vrtca do srednje šole*: da učenci bolj uživajo pri učenju in so uspešnejši, kadar so notranje in zunanje motivirani, da takrat, ko jih vodijo cilji obvladovanja namesto cilji dosežkov, dlje vztrajajo pri zahtevnejših nalogah ter da specifični in zmerno zahtevni kratkoročni cilji bolj krepijo motivacijo kot dolgoročni cilji, ki so splošni in prezahtevni. Na njihovo motivacijo in učne dosežke obenem vplivajo še pričakovanja učiteljev. Kaj vse jih še motivira, so skušali razčleniti v projektu **Proga**, v katerem so evalvirali aktivnosti za nadarjene srednješolce, s katerimi so na določenih šolah skušali spodbuditi učenje nadarjenih in njihovo karierno orientacijo. Ugotovili so, da jih motivirajo ustvarjalna, delovna, sproščena učna klima in odnosi, možnost odločanja in vplivanja, vsebine na ustrezni ravni zahtevnosti – da ni dolgčas in avtentičnost učne situacije – in povezovanje z bolj življenjskimi ljudmi in prostori.

Raziskave motiviranosti v koronačasih so medtem pokazale, da je v času teh izrednih učnih razmer prišlo do njenega upada na različnih področjih in da so bili pri tem bolj prizadeti mlajši otroci. V preliminarinih rezultatih letošnje nacionalne evalvacijske študije z ugotavljanjem poteka in učinkov izobraževanja na daljavo v času epidemije na ravneh osnovnošolskega in srednješolskega izobraževanja, ki jo opravlja konzorcij treh pedagoških fakultet, so učitelji poročali o velikem upadu motiviranosti dijakov za sodelovanje pri pouku. Odsotnost šole je torej pomenila pomanjkanje zunanjih spodbud: učencev ni nihče preganjal in ni bilo sošolcev, ki bi jih motivirali.

Za povečanje motiviranosti je tako treba biti pozoren na socialne odnose – od pogovora o njih do organiziranja dejavnosti, ki so skupinske narave, učne, psihosocialne, telesne spodbude, priložnosti za kultiviranje motivacije – s potencialno individualizacijo pristopov za nadarjene in za tiste, ki zmorejo manj. Izjemnega pomena je sprotna povratna informacija, ki jim daje zunanjo spodbudo, kako naprej. Učitelji morajo biti osredotočeni ne samo na to, kako poučujejo vsebine, ampak kako poučujejo odnos do njih. Za celostno ustvarjanje prostora za bolj kakovostno učenje potrebujejo stalno doizobraževanje.

»Današnja šola je v bistvu tekoči trak, v katerega vstopajo dijaki, in ko iz njega izstopijo, so si bolj ali manj zelo podobni. Vsi dobivajo ene in iste informacije, ki jih eni bolj, drugi manj usvojijo,» je dogajanje v šolskem prostoru komentiral mag. **Ivan Lorenčič**, nekdanji dolgoletni ravnatelj II. gimnazije Maribor. Po njegovih izkušnjah sodeč bi morali za dvig njihove motivacije kurikulum bolj prilagoditi njihovim interesom in sposobnostim. V razredu namreč sedijo najrazličnejši otroci – nekateri komaj zmorejo matematiko, drugi pa odhajajo na različne olimpijade. Zato se marsikdo dolgočasi, izgubi, ne izkoristi svojih potencialov. Sam bi v zadnjih

dveh letnikih srednje šole, tako kot je na njegovi nekdanji gimnaziji urejen program mednarodne mature, ponudil dijakom predmetnik z le šestimi področji. Tako imajo šest predmetov, ki jih lahko poslušajo na osnovni ali višji ravni. *»S tem največ pridobijo otroci, ki so na osnovnem nivoju in jim ni treba več poslušati tistih bolj zahtevnih stvari, za katere nimajo interesa ali sposobnosti. Ocene so se jim v povprečju dvignile pri predmetu in na maturi,«* je dejal. Hkrati so na šoli spremenili laboratorijske vaje. Nekdaj so imeli vsi enake, zdaj pa mora vsakdo izbrati samostojno nalogo, s katero izkoristi svoj potencial. Prav tako so uvedli številne dodatne interesne dejavnosti.

Ta pristop po mnenju dr. **Bijukliča** ni najboljši, saj predpostavlja, da ima dijak že neke interese. Prav tukaj se skriva pomembnost učitelja, čigar naloga je tudi ta, da mu pokaže tiste interese in naloge, ki ga čakajo kot bodočega odraslega, med drugim zmožnost javnega življenja, politične kapacitete, mišljenje, razumevanje, javno govorjenje. Učitelj pomaga formirati interese, ki jih on sam kot mladoletnik še ne vidi.

Mag. **Zvonka Pangerc Pahernik** iz Andragoškega centra Slovenije je osvetlila še en pomemben vidik: da motivacija ni pomembna samo v rednem šolstvu, ampak tudi v vseživljenjskem učenju. Njegova ciljna populacija je široka, kar tri četrtine slovenskega prebivalstva, vendar udeležba v njem zadnja leta pada, velja učinek 'kdor ima, bo imel še več'. Torej bolje izobraženi bodo še bolj izobraženi, saj imajo motivacijo in denar, zato je izziv pritegniti izobraževalno prikrajšane skupine. Najprej jih je treba doseči, nato ozavestiti o pomenu učenja, jim svetovati in dati prave informacije. Pozorni moramo biti na ovire, kot sta denar in čas, a tudi digitalni razkorak, ki ga je pokazala epidemija, in spodbujanje radovednosti kot takšne.

V razpravi se je sicer pokazalo, da tujih praks ni mogoče kar tako preslikati v naše okolje. Lorenčič je orisal finski sistem, kjer srednja šola traja od dveh do štirih let. Od tega sta obvezni samo dve leti, vsak otrok pa ima možnost izbrati določene predmete, ki niso nujno vezani na letnik. S Finci se težko primerjamo, je izpostavila izr. prof. dr. **Sonja Rutar**, z Univerze na Primorskem, saj imajo otroci svetovalca za izbiro vsebin predmetov, hkrati jih od mladih nog spodbujajo k samoregulaciji. Tako imajo že v vrtcu individualne načrte za posameznega otroka, v kar so vpeti tudi starši. *»Bojim se, da dajemo premajhen poudarek svetovalni službi na vseh ravneh. Ta bi morala opravljati vlogo koordiniranja z vidika strokovne podpore učiteljem, staršem, vodstvenim delavcem in otrokom,«* je poudarila.

Emma Perme z Ministrstva za izobraževanje, znanost in šport je podprla njene besede in dodala, da pri nas uporabljamo izraz vseživljenjska orientacija, medtem ko je v tujini uveljavljen izraz *lifelong guidance and career development*. Povedala je, da na tem področju pri nas deluje nacionalna strokovna skupina, v kateri sodelujejo različni strokovnjaki javnih zavodov vzgoje in izobraževanja in drugi, ki se dotikajo tega področja: predstavniki različnih ministrstev, univerz in gospodarstva. Sestava skupine je pestra, saj poskuša na nek način zajeti vse niti, od prakse in razvoja do mednarodnih povezav, in ugotoviti, kako to področje razvijati za vse skupine, od najmlajših do najstarejših, da bo koherentno povezano. Vse to pomeni, da potrebujemo posebno strategijo; k sodelovanju pri njeni pripravi vabi vse zainteresirane. Opozorila je na vidik, da se v vzgojno-izobraževalnem sistemu preveč izogibamo rabi besede vzgoja. *»Če starši ne spoštujejo učitelja, njegovega dela in sistema, bomo težko dosegli, da*

bodo otroci notranje motivirani, in bomo še vedno na polju, da dosegajo učne rezultate, ker je to neka zahteva od zunaj in tako lažje preživijo v tej družbi,« je razložila.